

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT NEFT AKADEMİYASI**

Əlyazması hüququnda

RƏSULOV KAMRAN AĞAƏLİ OĞLU

**SƏNAYEDƏ İNNOVASİYA FƏALİYYƏTİNİN
SƏMƏRƏLİLİYİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ**

İxtisas 5304.01 – İqtisadi fəaliyyət növləri

İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş
dissertasiyanın

AVTOREFERATI

BAKI-2015

Dissertasiya işi Azərbaycan Texniki Universitetinin “Sənaye iqtisadiyyatı və menecment” kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: iqtisad elmləri doktoru, professor
Ramiz Kamal oğlu İsgəndərov

Rəsmi opponentlər: iqtisad elmləri doktoru, professor
Mehrəli Məmməd oğlu Fərzəliyev

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Allahyar Niyaz oğlu Muradov

Aparıcı təşkilat: AMEA-nın Elmi İnnovasiyalar Mərkəzi

Dissertasiya işinin müdafiəsi «30» Aprel 2015-ci il saat «11⁰⁰»-da Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında fəaliyyət göstərən D.02.141 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: Bakı şəhəri, Azadlıq prospekti, 34. Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası, 250-ci otaq.

Dissertasiya işi ilə ADNA-nın əsaslı kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat «_29_» ___ Mart ___ 2015-ci ildə göndərilmişdir.

**D.02.141 Dissertasiya Şurasının
elmi katibi, t.ed., professor**

Ə.M.Əliyev

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

Mövzunun aktuallığı. Milli iqtisadiyyatın dinamik inkişafında sənayenin innovasiyalı-intensiv inkişafı həlledici rola malikdir. Azərbaycanın dinamik sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə regionda, iqtisadi artım tempinə və islahatların səmərəliliyinə görə dünyada öncül yerə çıxmasında sənaye innovasiyalarının artan rolu danılmazdır. Qeyri-neft bölməsinin prioritetliyi dayanıqlı, şaxələndirilmiş və tarazlı inkişafın mühüm şərti kimi daim diqqət mərkəzindədir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin dediyi kimi, “Bu gün iqtisadi inkişaf templərinə görə Azərbaycan dünya miqyasında lider ölkədir. Beynəlxalq kredit agentlikləri böyük ölkələrin kredit reytinglərini aşağı saldığı bir dövrdə, Azərbaycanın kredit reytingləri qalxır. Azərbaycanda rəqabət qabiliyyətli şirkətlərin sayı artır. Ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi demək olar ki, təmin ediləndir. Neft-qazdan asılılıq azalır”. İnnovasiyalı inkişafın bazisi kimi dövlət səviyyəsində elmə diqqət artır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 4 may 2009-cu il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya” bu baxımdan həlledici rola malikdir. Sənayedə innovasiyalı fəaliyyətin genişləndirilməsi və məhsul innovasiyaları ilə dünya təsərrüfat sisteminə inteqrasiya imkanlarının gerçəkləşdirilməsi məqsədi ilə normativ – hüquqi baza möhkəmləndirilir. Son illər bu istiqamətdə görülmüş işlər, o cümlədən 2010-cu ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının “Sənaye nümunələrinin beynəlxalq qeydiyyatı haqqında” Haaqa Müqaviləsinin Cenevrə Aktına qoşulmaq barəsində Qanunu, eləcə də 2014-cü ilin “Sənaye ili” elan olunması deyilənlərə əyani nümunədir.

Həyata keçirilən əməli tədbirlər sayəsində sənayedə məhsul istehsalı ildən-ilə artır. Bununla belə, sahədə intensiv inkişaf amillərindən istifadə səviyyəsi, innovasiya fəallığı hələ də arzuolunan səviyyədə deyildir. Sənaye istehsalının intensiv və innovasiyalı inkişafının tempinin, innovasiya fəaliyyətinin və innovasiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi, adekvat elmi təminatın formalaşdırılmasının sürətləndirilməsi baxımından qarşıda böyük vəzifələr durur. Belə ki, sənayedə innovasiya fəaliyyətinin və istehsalın innovativliyinin milli innovasiya sisteminin səmərəliliyində artan rolu təmin edilməli, innovasiya biznesinin təşviqinin qabaqcıl xarici təcrübəsindən istifadə imkanları reallaşdırılmalı, sənayedə innovasiya fəaliyyəti subyektlərinin fəaliyyət perspektivləri müəyyənləşdirilməli, innovasiyalı fəaliyyətə adekvat dövlət tənzimlənməsi sisteminin formalaşdırılması, innovasiya fəallığının stimullaşdırılması və sənaye innovasiya sistemlərinin

səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətləri hərtərəfli əsaslandırılmalıdır. Bir sözlə sadalanan və bu kimi bir sıra digər problemlərin təxirəsalınmadan həlli zərurəti kompleks elmi araşdırmaların aparılmasını tələb etməklə sənayedə innovasiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi və səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemlərinin aktuallığını şərtləndirir.

Problemin öyrənilməsi vəziyyəti. İnnovasiyaların və sənayedə innovasiya fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsinin elmi – nəzəri və metodoloji – təcrübi problemləri Azərbaycanın iqtisadçı alimləri, o cümlədən Nadirov A.A., Səmədzadə Z.Ə., Əliyev T.N., Cəbiyev R.M., Həsənov R.T., Hüseynov T.Ə., İsgəndərov R.K., Qasimov F.H., Nəcəfov Z.M., Novruzov V.T., Tağıyev A.H., Tağıyev N.F. və başqaları tərəfindən araşdırılmış, bir sıra aktual problemlərin həlli üçün mühüm elmi – praktiki əhəmiyyətə malik təkliflər əsaslandırılmışdır. Bu istiqamətdə daha intensiv və məhsuldar fəaliyyət göstərmiş xarici ölkə alimləri Asaul A.H., Baburin V.L., Basova A.V., Basu S. Fernald, Bendikov M.A., Druker Piter, Qrosfeld T.A., Qilyarovskaya L.T., Qoliçenko O.Q., Zverev A.B., İvanova N.İ., Kokurin D.İ., Matsuo T., Matveykin V.Q., Tviss B., Fonqşteyn N.M., Valdaytsev S.A., Vlaskin Q.A., Yakovets Y.V. və başqaları xüsusi qeyd olunmalıdır. Həmin müəlliflərin əsərlərində sənayedə intensiv və innovasiyalı inkişafın müxtəlif aspektləri, innovasiya menecmentinin və sənayedə innovasiya fəallığının səviyyəsinin yüksəldilməsi problemləri tədqiq olunmuşdur.

Bununla belə adları çəkilən alimlər öz tədqiqatlarında sənayedə innovasiya fəaliyyətinin müxtəlif aspektlərini araşdırsalar da, onlar məhz sahədə innovasiya fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemlərinin kompleks tədqiqini və həllini qarşılıqlı məqsəd qoymamışlar. Odur ki, innovasiyalı istehsal fəaliyyəti mühitinin formalaşmasının və sənaye istehsalının innovativliyinin konseptual məsələlərinin tənzimlənən bazar münasibətləri şəraitində kompleks araşdırılması, Azərbaycan sənayesinin innovasiya potensialının xarakteristikası və onun inkişaf meyillərinin aşkar edilməsi, ölkədə sənaye innovasiya sistemlərinin iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsi kimi aktual məsələlər öz həllini gözləyir.

Tədqiqatın məqsədi innovasiya fəaliyyətinin və istehsalın innovativliyinin elmi-nəzəri əsaslarını araşdırmaqla, Azərbaycanda sənayenin innovasiya potensialını, sahədə innovasiya menecmentinin mövcud səviyyəsini qiymətləndirməklə tənzimlənən bazar mühitində sənaye innovasiya sistemlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə dair nəzəri və təcrübi əhəmiyyətli təklif və tövsiyələr hazırlamaqdan ibarətdir.

Bu məqsədə uyğun olaraq aşağıdakı **əsas vəzifələr** müəyyənləşdirilmişdir:

- sənayedə innovasiya fəaliyyətinin və istehsalın innovativliyinin konseptual əsaslarının tədqiqi;
- milli innovasiya sisteminin səmərəliliyində sənayenin yeri və rolunun qiymətləndirilməsinin metodiki təminatının araşdırılması;
- sahədə innovasiya biznesinin təşviqinin qabaqcıl xarici təcrübəsindən istifadə imkanlarının aşkar edilməsi;
- sənayenin innovasiya potensialının xarakteristikası, sahədə innovasiya menecmentinin mövcud sisteminin təhlili və səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi;
- innovasiya fəaliyyətinin səmərəli dövlət tənzimlənməsi sisteminin və adekvat informasiya təminatının formalaşdırılması prioritetlərinin əsaslandırılması;
- sahədə innovasiya fəallığının stimullaşdırılması mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi;
- sənaye innovasiya sistemlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə dair təklif və tövsiyələrin hazırlanması.

Tədqiqatın obyektini Azərbaycan Respublikasında sənaye məhsulları istehsal edən müəssisələr, innovasiya fəaliyyəti subyektləri təşkil edir.

Tədqiqatın predmeti sənayedə innovasiya münasibətlərinin inkişafının meyilləri və qanunauyğunluqları, innovasiya fəaliyyətinin səmərəliliyini şərtləndirən amillərdir.

Tədqiqatın nəzəri və metodoloji əsasları. Nəzəri əsas kimi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları, respublikamızın və xarici ölkələrin iqtisadçı alimlərinin sənayedə innovasiya fəaliyyətinə, məhsul və proses innovasiyalarının səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemlərinə həsr olunmuş əsərləri, Milli Məclisinin qəbul etdiyi qanunlar, hökumətin qərarları və digər normativ sənədlər götürülmüşdür.

Sənayedə mülkiyyət formalarının müxtəlifliyinə əsaslanan iqtisadi fəaliyyətin və tənzimlənən innovasiya münasibətlərinin səmərəliliyini əks etdirən müddəalar tədqiqatın metodoloji əsasını təşkil edir. İşdə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin, İqtisadiyyat və Sənaye və Energetika nazirliklərinin məlumatları və normativ-arayış sənədləri, müvafiq elmi-tədqiqat institutlarının materialları istifadə olunmuşdur.

Tədqiqat prosesində ümumiləşdirmə, sistemli və müqayisəli təhlil, monoqrafik və digər statistik-iqtisadi üsullardan istifadə edilmişdir.

İşin elmi yeniliyi aşağıdakılardan ibarətdir:

- sənayedə innovasiyalı istehsal fəaliyyətinin prioritetlərinin formalaşması mühiti xarakterizə olunmuş, sahədə innovasiyalarının səmərəliliyini əks etdirən göstəricilər sistemi və onlardan istifadənin bir sıra metodiki müddəaları dəqiqləşdirilmişdir;

- sahədə innovasiya biznesinin təşviqinin qabaqcıl xarici təcrübəsi müqayisəli qiymətləndirilərək Azərbaycan sənayesi üçün daha münasib variantlar müəyyənləşdirilmişdir;

- ölkə sənayesinin innovasiya potensialının qiymətləndirilməsinin informasiya və metodiki xarakterli problemləri və onların aradan qaldırılması imkanları aşkar edilmişdir;

- innovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi sisteminin prioritetləri əsaslandırılmış, məhsul və proses innovasiyalarının adekvat informasiya təminatını formalaşdırmaq üçün “analogiyalı yanaşma” təklif edilmişdir;

- sənayedə innovasiya fəallığının stimullaşdırılması mexanizmində üstünlük verilməli olan vasitə və istiqamətlər müəyyənləşdirilmiş, sahədə innovasiyalı fəaliyyətin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə dair təklif və tövsiyələr əsaslandırılmışdır.

Tədqiqatın təcrübə əhəmiyyəti. Nəticələr və əsaslandırılmış təklif və tövsiyələr ölkə sənayesinin innovasiyalı intensiv inkişafının stimullaşdırılması sisteminin, ümumilikdə sahədə innovasiyalı fəaliyyətin səmərəliliyinin yüksəldilməsini şərtləndirən amillərin təsirini qiymətləndirməyə, inkişaf meyillərini xarakterizə etməyə və adekvat tənzimləmə mexanizmini formalaşdırmağa imkan verir.

Əsaslandırılmış müddəalar, təklif və tövsiyələr sənayedə, xüsusilə onun qeyri-neft bölməsində innovasiyalı inkişaf strategiyasının əsaslandırılması və reallaşdırılmasının əlverişli mühitinin yaradılmasında istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın nəticələrinin tətbiqi. Nəzəri müddəalar və tədqiqatın nəticələri Azərbaycan Texniki Universitetində keçirilmiş “Azərbaycanda yüksək texnologiyaların texniki-iqtisadi problemləri” mövzusunda respublika konfransında (Bakı, 2013), Qafqaz Universitetində keçirilmiş “Gənc tədqiqatçıların I Beynəlxalq elmi konfransında (Bakı, 2013) məruzə olunmuş və bəyənilmişdir. Dissertasiyanın əsas nəticələri, təklif və tövsiyələri “Bakı Neftqazmədən avadanlıqları” TASC tərəfindən istifadə üçün qəbul edilmişdir (03 oktyabr 2014-cü il tarixli arayış).

Tədqiqat dövründə dissertasiya işinin mövzusu Azərbaycan Texniki Universitetinin elmi tədqiqat işlərinin ümumi istiqamətinə uyğun olmuş, aktual problem kimi daimi fəaliyyət göstərən elmi seminarlarda müzakirə olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticələri üzrə dərc olunmuş materiallar. Dissertasiya işinin mövzusu üzrə müəllifin ümumi həcmi 4,4 çap vərəqi olan 9 elmi məqaləsi və tezisi çap olunmuşdur.

Dissertasiyanın quruluşu və həcmi. İş giriş, üç fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Ümumi həcmi 136 səhifə olan işdə 9 cədvəl və 3 şəkil, 148 addan ibarət istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı verilmişdir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiya işinin giriş hissəsində mövzunun aktuallığı əsaslandırılmış, problemin öyrənilmə vəziyyəti qiymətləndirilmişdir. Tədqiqatın məqsədi və vəzifələri, obyekt, nəzəri – metodoloji əsasları, informasiya bazası, elmi yeniliyi, təcrübə əhəmiyyəti və tədqiqatın nəticələrinin sınaqdan keçirilməsi və istifadə edilməsi şərh olunmuşdur.

“İnnovasiyalı istehsal fəaliyyəti mühitinin formalaşmasının nəzəri - metodoloji problemləri” adlı birinci fəsildə innovasiya fəaliyyətinin və sənaye istehsalının innovativliyinin konseptual məsələləri araşdırılmış, milli innovasiya sisteminin səmərəliliyində sənayenin yeri və rolunun qiymətləndirilməsinin metodiki təminatı xarakterizə edilmiş, sənayedə innovasiya biznesinin təşviqinin qabaqcıl xarici təcrübəsi və ondan istifadə imkanları tədqiq olunmuşdur.

İqtisadi proseslərin səmərəliliyi və ümumilikdə iqtisadi sistemin dayanıqlığının təmin edilməsinə tələblərin ciddiləşməsi iqtisadi, sosial və ekoloji meyarlarla tənzimlənən intensiv inkişafın innovativliyini obyektiv zərurətə çevirmişdir. Bazarda mövqə qazanmağın ənənəvi imkanlarının tükəndiyi şəraitdə, bu və ya digər iştirakçı, maddi və intellektual imkanlarından çıxış edərək, alternativ (yeni) yollar axtarışına üstünlük verir. Bu yol, riskli məsrəfli və uzun olduğundan innovasiyalı inkişaf yoluna üstünlük verilməsi, kompleks təhlillərin aparılmasını, onların nəticələrindən çıxış edərək kreativ layihələrin həyata keçirilməsini tələb edir. İnnovasiya fəaliyyəti mürəkkəb, çoxsaylı amillərin təsiri altında formalaşan və böyük sayda subyektlərin birbaşa və ya dolay yolla iştirak etdiyi inteqrativ fəaliyyət növüdür. Həmin fəaliyyətə hazırlıq dövrü, bir qayda olaraq onun bilavasitə həyata keçirilməsindən xeyli uzun müddət və vəsait tələb edir. İnnovasiyanın əsas xassələri qismində, bir çox tədqiqatlarda elmi-texniki

yenilik, istehsalatda tətbiq və kommersionalaşma qabiliyyəti qəbul olunur. İnnovasiya fəaliyyətinin bazara yönümlü olması, onun maliyyə təminatının mühüm şərtidir. İnnovasiyalı inkişafda idarəetmə obyektinin dəyişdirilməsi məsələsi perspektivli istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsini, iqtisadi texnoloji, ekoloji, sosial və digər aspektlərdə əsaslandırılmasını tələb edir. İqtisadi texnologiyaların reallaşması yeni məhsulun, texnologiyanın və s. sınaq prosesləri ilə müşayiət olunur ki, bu da eksperimental şəraitin yaradılmasına, risk menecmentinə və qismən bürokratik maneələrin aradan qaldırılmasına xeyli vaxt və vəsait sərfini, o cümlədən transaksion xərcləri nəzərdə tutur.

İnnovasiya fəaliyyətinin, nəinki özünün, həmçinin məqsəd və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi məqsədlər ağacının, resurs təminatının, habelə idarəetmə üsullarının seçimində hər bir addımın əsaslandırılmasını nəzərdə tutur. Belə olan təqdirdə idarəetmə qərarlarının keyfiyyəti xeyli yüksəlsə də, səhv qərarlardan tam sığortalanma demək olar ki, qeyri-mümkündür. Sənayedə inkişafın innovativliyi səviyyəsindən asılı olaraq resurslardan istifadə sisteminin təkmilləşdirilməsi prioritetləri dəyişə bilər. İnnovasiyanı reallaşdıran mərhələlər müxtəlif mənbələrdə fərqli şəkildə şərh olunsada, ardıcılıq əsasən aşağıdakı kimi təqdim olunur: fundamental tədqiqatlar, tətbiqi tədqiqatlar, işləmələr, lahiyələndirmə, yeni məmulatların və ya texnologiyaların yaradılması, onların sınaqdan keçirilərək mənimsənilməsi, real istehsal prosesinin başlaması və davamlı istehsalın təmin olunması, marketinq, satış və satışdan sonrakı xidmət, innovasiyanın həyat dövrü, sınaq və satış.

Sənayedə innovasiya fəaliyyətinin idarə olunması risklərin idarə edilməsi məsələsinə gətirilir. İnnovasiya fəaliyyətinin iqtisadi səmərəsi itkiləri minimumlaşdırmaqla, yeniliyin faydalığının (iqtisadi, texnoloji və s.) yüksəldilməsi hesabına təmin olunur. İnnovasiya fondlarının dövlət büdcəsi hesabına yaradılması zamanı nəzərə almaq lazımdır ki, həmin fondlar rəqabət üstünlüklərindən istifadə imkanlarının məhdudlaşması, tranzaksiya xərclərinin artması ilə müşayiət oluna bilər. İnnovasiya fondlarının bank və şirkətlərin iştirakları ilə formalaşdırılmasında da iqtisadi və institusional xarakterli çətinliklər var və onları aradan qaldırmaq üçün innovasiya fondlarının vəsaitlərinin bölüşdürülməsində, tam şəffaflıq və yerli istehsalçılara himayə tələblərinə riayət olunan tenderlərin əsas alət olması, innovasiyalı fəaliyyətin maliyyə təminatı prioritetlərinin əsaslandırılmasında indikativ planlaşdırmanın tətbiqi, adekvat institusional təminatın yaradılması, dövlətin elmi-texniki və investisiya siyasəti prioritetləri ilə ziddiyyət təşkil etməməsi zəruridir. İnnovasiyaların vençur maliyyələş-

dirilməsi vençur kapitalının özünəməxsus cəhətlərinə əsaslanır. Həmin cəhətlər, ilk növbədə vençur kapitalının ən yüksək potensial mənfəətə yönəlməsində, çox da böyük olmayan məbləğində, digər vəsaitlərə nisbətən daha uzun müddətə qoyulmasında, səhmdar kapitalı formasında fəaliyyətində ifadə olunur. İnnovasiyaların vençur maliyyələşdirilməsinin üstünlükləri qismində, hər şeydən əvvəl, əməyin stimullaşdırılmasının daxili motivlərinin reallığında (şirkətin hər bir işçisinin pay sahibi olması səbəbindən), idarəetmə məsrəflərinin aşağı səviyyəsində (innovativ fəaliyyət iştirakçılarının az saylı olması səbəbindən) qeyd olunmalıdır. Sənayedə investisiya layihələrinə ayrılan vəsaitlərin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi zamanı - bazarın konkret segmentində tələb-təklif nisbətinin əsas xarakteristikaları, konkret sahənin məhsuluna tələbdə, buraxılan məhsulun həcmi və çeşidində baş verən dəyişikliklər, istehsalın resurs təminatında, o cümlədən maddi və intellektual resursların qiymətindəki tərəddüdlər, məhsulun və onun son istehlakçıya çatdırılması prosesinin bütün mərhələlərinin rəqabətədavamlılığında innovasiyaların yeri və rolu, istehsalda miqyas effektinin reallaşması imkanları nəzərə alınmalıdır.

İnnovasiya fəaliyyətinin və sənaye istehsalının innovativliyinin konseptual məsələlərinin həllində, adekvat innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsinin elmi-nəzəri, metodoloji, texniki, texnoloji və digər aspektlərində uğurlar mükəmməl informasiya təminatı sayəsində mümkündür. Bu baxımdan ideyaların kommersiyalaşmasının bütün mərhələlərini əhatə edən informasiya xidmətinin təşkili ideyaların kommersiyalaşmasının texnoloji-iqtisadi mərhələlərində problemlərin aşkar edilməsi və onlara operativ reaksiya verən interaktiv rejim tələblərinə cavab verməlidir.

Milli innovasiya sisteminin (MİS) səmərəliliyində sənayenin oynadığı rol, onun iqtisadiyyatın digər sahələrinə nisbətən yüksək texnolojiliyi, müxtəlif xarakterli yeniliklərin poliqonu olması ilə şərtlənir. Sənayenin iqtisadi-ekoloji baxımdan ən qabaqcıl standartlara cavab verən, rəqabətədavamlı istehsal prosesini qurmaq, dünya bazarının tələblərinə uyğun elmi tutumlu məhsul istehsal etmək qabiliyyətində ifadə olunan innovasiya potensialı onun MİS-in inkişafında yerini müəyyənləşdirir. İnnovasiyaların istehsalın nəticəsinə təsirini ifadə edən iqtisadi səmərəlilik, onların tətbiqinə qədər və sonra çəkilən xərclə, əldə olunan məhsulun istehsalının əsas iqtisadi xarakteristikaları müqayisə edilməklə müəyyənləşdirilir. İnnovativ sənaye fəaliyyətinin sosial səmərəliliyinə gəldikdə isə, o ilk növbədə innovasiyaların sahədə çalışan işçilərin əmək və həyat şəraitinə müsbət təsirində ifadə olunur. Sənayedə innovasiya prosesləri təkcə

istehsalda deyil, eyni zamanda institusional, maliyyə, elmi-tədqiqat, tədris və digər istiqamətlərdə keyfiyyətə yeni səviyyəyə yönəlmiş sosial-iqtisadi innovasiyalı fəaliyyəti əhatə edir. Bu baxımdan sənaye klasterlərinin formalaşdırılması və inkişafı prosesinin adekvat metodiki təminatının formalaşdırılması, tətbiqi innovasiyaların bazara çıxarılmasında istehsal və kommersiya fəaliyyətinin birgəliyi MİS-in prioritetlərinin reallaşdırılması baxımından vacib şərtidir.

MİS-in formalaşması və inkişafında sənayenin artan rolunun və onun şərtləndirən amillərin təsirinin qiymətləndirilməsi üçün proses və məhsul innovasiyalarına fərqli münasibət göstərilməlidir. Sənayedə innovasiya fəaliyyəti innovasiya infrastrukturunu sayəsində reallaşır. MİS-in səmərəliliyi sənaye innovasiyalarının reallaşdırılmasının maddi-texniki bazisinin, başqa sözlə innovasiya infrastrukturunun mükəmməlliyi ilə birbaşa əlaqədardır.

Sənayedə innovasiya layihələrinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün tətbiq edilən göstəricilər qismində: innovasiya xərcləri, innovasiyanın reallaşdırılmasından əldə edilən mənfəət, rentabellik və ya mənfəət norması, gətirilmiş xərclər, özünüödəmə müddəti, gəlirlik indeksi, təmiz diskontlaşdırılmış dəyər, gözlənilən dəyər, özünüödəmənin dikontlaşdırılmış dövrü, daxili (adi və modifikasiya olunmuş) gəlirlik norması və s. qeyd edilməlidir. Sadalanan göstəricilər barədə metodiki müstəvidə aşağıdakıları qeyd etməyi məqsədəuyğun hesab edirik: bu və ya digər göstəricinin tətbiqinin məqsədəuyğunluğu əsaslandırılarkən, bir sıra amillər, o cümlədən, əldə edilən və gözlənilən empirik nəticələrin fərqi, tədqiqat-çıların məqsədi, ilkin informasiya bazasının empiriklik səviyyəsi və s. kimi amillər nəzərə alınmalıdır; konkret göstəricinin aqreqasiyasının yol verilən həddi qiymətləndirilməlidir; innovativ fəaliyyətin səmərəliliyinin bu və ya digər göstəricisinin dövrüdə olan ilkin informasiya bazasına uyğunluğu müyyənləşdirilməlidir.

Innovativ fəaliyyətin böyük vəsait tutumlu olması, dövlətin iqtisadi qüdrəti və innovasiya fəallığı arasında düz mütənəsibliyin olmasını şərtləndirən amillərdən yalnız biridir. Digər amillər qismində, ölkədə fəaliyyət göstərən istehsal və kommersiya qurumlarının yeni məhsullar bazarında mövqeyi, həlledici dərəcədə həmin mövqeyin möhkəmləndirilməsi perspektivlərini reallaşdıran tənzimləyici təsirlər kompleksi, ideyaların kommersiyalaşmasının hüquqi, institusional və infrastruktur təminatının səviyyəsi və i. a. qeyd olunmalıdır. Qloballaşma proseslərinə baxmayaraq, hazırda innovasiya fəallığı baxımından, inkişaf etmiş və inkişaf

edən ölkələr arasında kəskin fərqlər nəinki azalmır, bir çox hallarda onların artması müşahidə olunur.

İnnovativ inkişafın Amerikan, Qərbi Avropa və Yapon modellərinin oxşar və fərqli cəhətləri həmin iqtisadiyyatların özünəməxsusluğu, kiçik və orta sahibkarlığa münasibətin xarakteri, inkişafın tarixi mərhələsi, innovativliyin alternativsizliyi dərəcəsi, patent rüsumlarına güzəştlərin səviyyəsi və bu kimi bir sıra digər amillərlə şərtlənir. İnnovasiya biznesinin inkişafı elmi tədqiqatlara və təcrübə-konstruktor işlərinə yönəldilən vəsaitlərin miqdarından asılıdır. Haqqında danışılan istiqamətdə ABŞ-da ÜDM-in 2,5%-i, Avropa Birliyində 2,2%-i, Yaponiyada 3%-i, Rusiya Federasiyasında 1,2%-i qədər vəsait istifadə olunur.

Maliyyə mənbələrinin xarakteristikası, o cümlədən innovasiya fəaliyyətinin investisiyalaşdırılmasında dövlət büdcəsinin payı elmi ideyalarının kommersiyalaşması müddəti barədə fikir söyləməyə əsas verir. Deyək ki, innovasiyalı fəallığın daha yüksək olduğu ABŞ-da innovasiyaların maliyyələşdirilməsində dövlətin payı 30-33%-dən çox olmadığı halda, Rusiya Federasiyasında bu göstərici 50-55% arasında tərəddüd edir. Postsovet məkanında elmi araşdırmaların həyata keçirildiyi institutların innovasiya marketinqi olduqca aşağı səviyyədədir. İnnovasiya marketinqini həyata keçirən qurumların sayının azlığı, onların gəlirlə işləmək imkanlarının məhdudluğu və şəbəkə halında fəaliyyət göstərməməsi, haqqında danışılan mühiti səciyyələndirən mühüm cəhətlərdir. Sənayedə innovasiya biznesinin təşviqində vençur fondlarının mühüm rol oynaması, qabaqcıl xarici ölkələrin müvafiq təcrübəsindən (İsrail, Sinqapur, ABŞ, Finlandiya, Almaniya və i.a.) yaxşı məlumdur. Məhz qabaqcıl xarici təcrübəyə əsasən demək olar ki, vençur fondlarının təşəkkülündə ən müxtəlif mənbələrin birgə iştirakı, tranzaksiya xərclərini müəyyən qədər artırsa da, onların fəaliyyət çevikliyinin yüksəldilməsi və arealının genişləndirilməsi imkanlarını genişləndirir.

Qabaqcıl xarici təcrübəni ümumiləşdirərək demək olar ki, innovasiya biznesinin səmərəliliyi -onların maliyyələşdirilməsindən, qanunvericilik bazasının mükəmməlliyindən, dövlətin mövqeyindən və onun innovasiya fəaliyyətinin təşviqi mexanizmlərindən asılıdır. Kiçik və orta sahibkarlıqda innovasiyaların reallaşdırılması prosesini sürətləndirmək üçün dövlətin dəstəyi ilə yaradılan sənaye inkubatorları, texnopolislər, texnoparklar şəbəkəsinin inkişafı həlledici institusional amildir. İnnovasiya biznesinin stimullaşdırılmasının birbaşa və dolaylı metodları inkişafa yönəldilən kapitalı ucuzlaşdırmalı, yüksək riskli fəaliyyət kimi innovasiya biznesinin

maliyyələşdirilməsində vençur fondlarından fəal istifadə üçün əlverişli mühit yaradılmalıdır.

“Azərbaycan sənayesinin innovasiya potensialının xarakteristikası və inkişaf meyilləri” adlı ikinci fəsildə islahatların dərinləşdirilməsi dövründə sənayenin innovasiya potensialı, sahədə innovasiya fəaliyyəti subyektlərinin vəziyyəti təhlil olunmuş, inkişaf mühiti hərtərəfli səciyyələndirilmiş, innovasiya menecmentinin mövcud sistemi xarakterizə olunmaqla, onun səmərəliliyi qiymətləndirilmişdir.

Sənaye müəssisəsinin innovasiya potensialı dedikdə, bazarın müəyyən seqmentində rəqabət mövqeyini qoruyub saxlamaq və möhkəmləndirmək üçün öz məhsul və xidmətlərinin zəruri yenilənmə səviyyəsini təmin etmək qabiliyyəti nəzərdə tutulur. İnnovasiya potensialının reallaşdırılması, haqqında danışılan yenilənmə prosesinin elə həddində olmalıdır ki, sənaye istehsalının ahəgdarlığı onun dayanıqlığına neqativ təsir etməsin. Həmin hədd isə innovasiyaların idarə olunması sisteminin xarakteristikaları, o cümlədən səmərəliliyin məqbul həddi ilə şərtlənir.

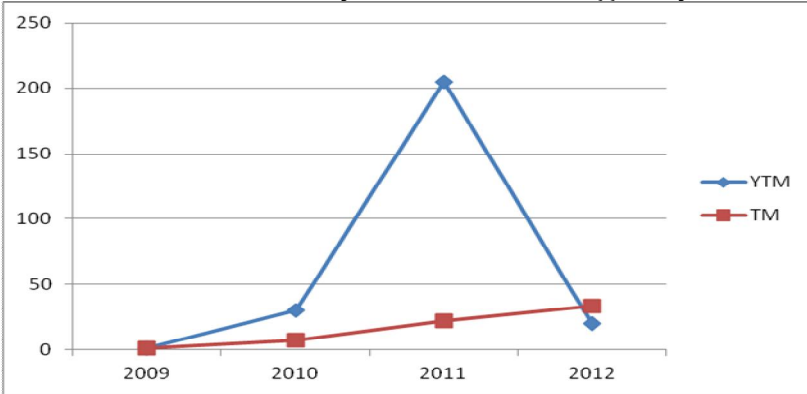
İnnovasiya potensialının qiymətləndirilməsi çoxsaylı göstəricilərin müqayisəli təhlilini tələb edir. İnnovasiya fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi məqsədilə İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatına üzv olan ölkələrdə İnnovasiya İcmal Tədqiqatı həyata keçirilir. Həmin tədqiqatın ölkələr üzrə unifikasiyası, əsasən icmal sənədlərinin hazırlanmasını asanlaşdırmaq məqsədilə aparılır. Sahədə innovasiya potensialının qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan göstəricilərə, ilk növbədə elm və texnikanın inkişafına xidmət edən insan resursları, məşğulluğun texnoloji səviyyə əlaməti üzrə strukturu, yüksək texnoloji sənaye istehsalında çalışanların sayı və tərkibi; elmi tədqiqat və işləmələrə, innovasiya və modernləşməyə dövlət büdcəsindən ayrılan maliyyə vəsaitinin məbləği; elmi tədqiqat və işləmələrin, innovasiya və modernləşmənin maddi-texniki təminatı, əsas vəsaitlərin həcmi və strukturu; sənayedə elmi-texniki fəaliyyətin idarə olunması sisteminin, o cümlədən idarəedən subyektin xarakteristikaları aid edilməlidir.

İnnovasiya potensialını təşkil edən komponentlər qismində kadr, maddi və maliyyə, institusional və informasiya təminatının mövcud vəziyyəti və nəzərdə tutulan hədəfləri və inkişaf meyillərini xarakterizə edən göstəricilər fərqləndirilir. İnnovasiya potensialını təşkil edən komponentləri xarakterizə edən hesabat göstəricilərinə - kadr, maddi və maliyyə, institusional və informasiya təminatı ardıcılığı ilə aşağıdakılar aid edilməlidir elmi tədqiqat və təcrübə konstruktor işləri ilə məşğul olan elmi dərəcəli işçilərin və doktorantların sayı və sahə tərkibi; müvafiq təyinatlı

əsas fondların dəyəri və strukturu, innovasiyaların investisiyalaşmasının həcmi və müxtəlif əlamətlər üzrə strukturu; universitetlərin elmi potensialı əhatə olunmaqla, elmi-tədqiqat şəbəkəsinin xarakteristikaları, tədqiqatların istiqamətləri, elmi təminatın inkişafı göstəriciləri; informasiya şəbəkələrinin və onlardan istifadənin göstəriciləri, verilənlər bazalarının, proqram vasitələrinin və s. vəziyyətini əks etdirən göstəricilər.

Mükəmməl innovasiya infrastrukturunu şəbəkəsinin mövcudluğu sənayenin bu və ya digər sahəsində innovasiya fəallığının təmin olunmasının mühüm şərtlərindəndir. Sənayedə innovasiya potensialının qiymətləndirilməsi tətbiq edilən yenilikləri aşağıdakı kimi fərqləndirməyi tələb edir: - prinsiplə əhəmiyyətli, texnoloji əlaqələr hesabına reallaşan, istehsal, maliyyə alətlərinin tətbiqində və bilavasitə məhsulda ifadə olunan yeniliklər. Sahədə yenilik səviyyəsinə görə innovasiya məhsulunu digər əlamət üzrə təsnifatına daha çox rast gəlinir. Belə ki, yeni və əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmış məhsullar bir qrupa daxil edilməklə, təkmilləşdirilmiş sənaye məhsulları ayrıca qruplaşdırılır. Azərbaycanın sənaye müəssisələrində istehsalın innovativliyinin qiymətləndirilməsində də bu yanaşmadan istifadə olunur (şəkil).

Müasir dövrdə sənayedə innovasiya potensialının qiymətləndirilməsi, postsovet ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda aşağıdakı metodiki və informasiya xarakterli problemlərlə qarşılaşır: -postsənaye dövrünün tələblərinin mövcud informasiya və metodiki təminatda, kifayət qədər nəzərə alınmaması; sənaye müəssisələrinin işçi heyəti, xüsusilə

YTM- əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmış və ya yeni məhsul,
tm- təkmilləşdirilmiş məhsul

Şəkil 1. Sənayedə yenilik səviyyəsinə görə innovasiya məhsulu istehsalının dinamikası. İlkin mənbə: Azərbaycanın sənayesi. Bakı, 2013, s.89

mühəndis-texniki işçilər innovativ inkişafın kommersiya və kooperasiya aspektləri barədə lazımı dərəcədə məlumatlı deyillər; bir sıra sənaye sahələrinin istehsal-texnoloji bazası və təşkilati strukturu innovasiya inkişafın əsas tələblərinə belə cavab vermir; məhsulların xeyli hissəsi beynəlxalq keyfiyyət sertifikatına malik deyildir; əqli mülkiyyətin, o cümlədən sənayedə qorunmasının hüquqi bazası və onun fəaliyyət mexanizmi, son illər atılan ciddi müsbət addımlara baxmayaraq formalaşma mərhələsindədir və s.

Sadalanan amillərin innovasiya mühitinə təsirini qiymətləndirmək üçün sənaye müəssisələrinin müvafiq mütəxəssisləri ilə sorğu aparılır və icmallaşdırma sayəsində əldə edilən nəticələr, müasir ekspert texnologiyalarının tətbiqi ilə ekspert qaydada qiymətləndirilir. 2009-2012-ci illər üzrə aparılmış sorğular sənayedə müəssisələrin innovasiya potensialının aşağı olmasını, ixtisaslı işçilərin çatışmamasını, yeni texnologiyar haqqında məlumatlılığın, müəssisələr tərəfindən yeniliklərin qəbul edilməməsini, satış bazarları haqqında məlumatlılığın, digər müəssisələr və elmi təşkilatlarla kooperasiya imkanlarının olmamasını əsas və ya həlledici amil hesab edənlərin sayı azalmış, onları innovasiyalara mane olan istehsal amilləri sırasında əhəmiyyətli hesab edənlər, cüzi istisnalarla artmışdır. Müəssisələrin innovasiya potensialının aşağı olmasını az əhəmiyyətli hesab edənlərin sayında artım baş vermiş, digər maddələr üzrə azalma müşahidə olunmuşdur.

Mədənçıxarma və emal sənayesində məhsul innovasiyalarına məsrəflərin 2005-2012-ci illər üzrə dinamikasında fərqli meyillər müşahidə olunmuşdur. Ümumilikdə sənayedə məhsul innovasiyalarının tiplərinə görə texnoloji innovasiyalara məsrəflər 88,8%, emal sənayesi üzrə müvafiq göstəricidə isə 39,4% azalma baş vermişdir. Ölkə sənayesində məhsul innovasiyalarına nisbətən proses innovasiyalarına daha çox vəsait sərf olunmuşdur. Ümumilikdə ölkə sənayesində proses innovasiyalarının tiplərinə görə sənayedə texnoloji innovasiyalara məsrəflər 2005-2012-ci illər ərzində dönmədən və yüksələn tempə artmış, həmin artım əsasən emal sənayesi hesabına baş vermişdir. Emal sənayesi istisna olmaqla, digər sahələrdə bu məsrəflər fraqmentar xarakter daşımış, innovasiya fəallığına müasir tələblər baxımından, əsasən qənaətbəxş olmamışdır.

Yeni məhsulların, xidmətlərin, yeni proseslərin tətbiqi və işlənməsinə məsrəflər, sənaye üzrə ümumilikdə 2005-2012-ci illər ərzində 38% azalmış, texnoloji innovasiyalar ilə əlaqədar maşın və avadanlıqların alınmasına məsrəflər 3 dəfə artmışdır. Mədənçıxarma sənayesində yeni məhsulların, xidmətlərin, yeni proseslərin tətbiqi və işlənməsinə məsrəflərin

2005-2011-ci illər ərzində on dəfələrlə azalması, həlledici dərəcədə, sahənin son on beş ildə texnoloji təminatının davamlı yenilənməsi ilə əlaqədardır. Ölkənin emal sənayesində vəziyyət bir qədər fərqlidir. Belə ki, 2005-2012-ci illər ərzində burada yeni məhsulların, xidmətlərin, yeni proseslərin tətbiqi və işlənməsinə məsrəflərin ciddi müsbət dinamikası əldə edilmişdir.

Sənayedə innovasiya fəaliyyəti subyektlərini: innovasiya yaradan və ya innovasiya prosesini reallaşdıran, fiziki və ya hüquqi şəxslər; innovasiya fəaliyyəti göstərmək üçün yaradılmış, ixtisaslaşdırılmış subyektlər; innovasiya fəaliyyətinin tənzimlənməsində iştirak edən dövlət strukturları; innovasiya bazarı iştirakçılarının mənafeyini qorumaq üçün təşkilatlanmış qurumlar, ictimai birliklər kimi fərqləndirirlər. Postsovet məkanında, o cümlədən Azərbaycanda innovasiya fəaliyyəti subyektlərinə elmi-tədqiqat müəssisələri, Milli Elmlər Akademiyası, ali məktəblər, innovasiya mərkəzləri, innovasiya müəssisələri və innovasiya infrastrukturunun qismən müstəqil fəaliyyət göstərən tərkib hissələri aiddir.

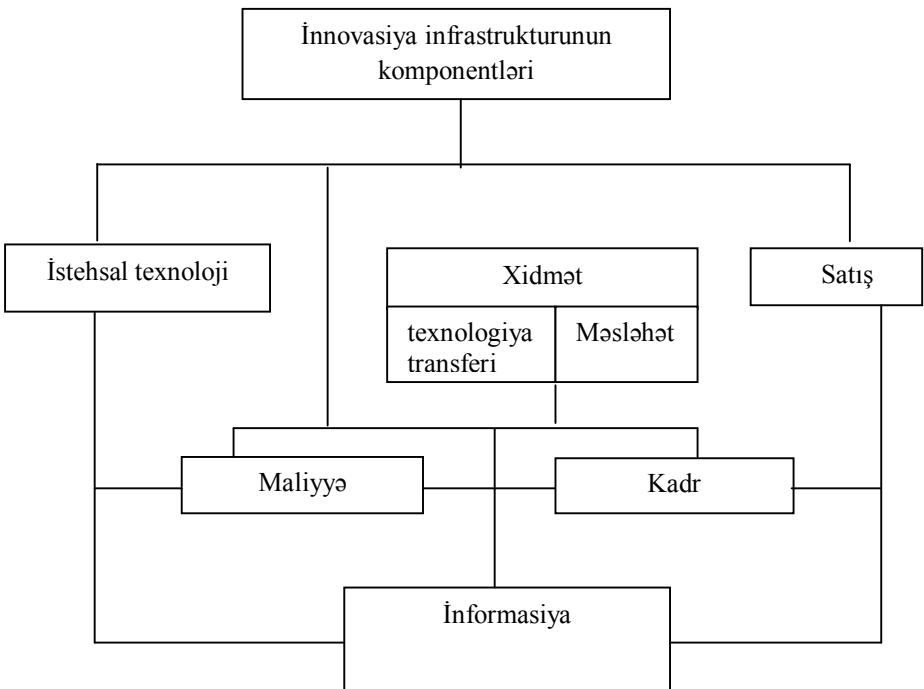
İnnovasiya layihələrinin maliyyələşdirilməsində texnoparklar birbaşa iştirak etmədiklərindən, onlar ya səhm sahibi olmaqla, ya da zəmanətçi rolunda çıxış etməklə maliyyə menecmentinin müəyyən funksiyalarını öz üzvlərinə götürə bilirlər. Texnoparkda əhatə olunan innovasiyalı fəaliyyət subyektlərinin banklarla, donor təşkilatlarla münasibətlərində vasitəçilik missiyasının xarakteri, texnoloji zona formalaşdıqdan və davamlı iş qabiliyyətini təsdiqlədikdən sonra əhəmiyyətli miqyas ola bilər. İnnovasiya yönümlü kiçik müəssisələrə gəldikdə isə texnoparklar onların ixtisaslaşdırılmış fondlar, donor təşkilatları və ya iri sənaye müəssisələrindən maliyyələşdirilməsində əhəmiyyətli dəstək verə bilirlər. Hökumətin innovasiya siyasətinin reallaşmasında texnoparkların institusional potensialından istifadə səmərəliliyi mühüm amil kimi diqqət mərkəzində olmalıdır.

İnnovasiya fəaliyyəti subyektlərinə, onların əsas funksiyalarına uyğun xidmət göstərən qurumlar innovasiya infrastrukturunu formalaşdırır. Həmin qurumların şəbəkə əmələ gətirmə qabiliyyətli komponentlərinin təsnifatı və infrastruktur sxemi, təşəkkül prosesindən və fəaliyyət mühitindən asılı olaraq fərqli şəkildə təqdim oluna bilər. Onları ümumiləşdirməklə innovasiya infrastrukturunu komponentlərinin əlaqə sxemini aşağıdakı kimi təqdim etmək olar (şəkil 2).

İnnovasiya infrastrukturunun istehsal-texnoloji komponentlərinə müvafiq profilli parklar və mərkəzlər, sənaye kompleksləri, tətbiq profilli risk zonaları aid edilir. Xidmət komponenti məsləhət və texnologiyaların

transferi altkomponentlərini birləşdirir. Məsləhət xidməti altkomponenti iqtisadi, maliyyə, texnoloji, innovasiya və menecment üzrə məsləhətçi qurumların birgə səyləri ilə fəaliyyət göstərir. İnnovasiya fəaliyyətinin maliyyə mənbələri (büdcə vəsaitləri, büdcədən kənar fondlar, vençur fondları, zəmanət fondları) innovasiya infrastrukturunun maliyyə komponentində əhatə olunur. Kadr komponenti, ixtisasartırma və mütəxəssis hazırlığı altkomponentlərində təmsil olunmaqla texnologiya, menecment və s. innovasiyalı fəaliyyət istiqamətləri üzrə mütəxəssis hazırlığına xidmət edir.

Ölkə sənayesində innovasiya fəaliyyəti subyektlərinin formalaşması üçün məqbul normativ-hüquqi və institusional baza yaradılmaqdadır. O cümlədən Sumqayıt şəhərində Yüksək Texnologiyalar Parkı, Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı, Bakı şəhərində Balaxanı Sənaye Parkının yaradılması istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır.

Şəkil 2. Şəbəkə əmələ gətirən innovasiya infrastruktur komponentlərinin əlaqələrinin sadələşdirilmiş sxemi

Azərbaycanda innovasiya fəaliyyətinin planlaşdırılmasının mövcud sistemi üçün səciyyəvi olan cəhətlərə, ilk növbədə aşağıdakıları aid etmək olar: - innovasiya menecmentinin obyekt və predmetinin dəyişməsinin tezliyi bir o qədər yüksək olmasa da, innovasiya fəaliyyətinin planlaşdırılmasının mövcud sistemi, əksər hallarda baş verən dəyişikliklərə adekvat reaksiya vermək qabiliyyəti nümayiş etdirmir; innovasiya fəaliyyətinin planlaşdırılması zamanı investisiyalar üçün risk ehtimalının yüksəkliyi qəbul edilsə də, həmin riskin xarakteristikaları kifayət qədər tədqiq edilməmişdir; innovasiyalı fəaliyyət nəticəsində rəqabət üstünlüyünün əldə edilməsi perspektivlərində qeyri-müəyyənlik yüksəkdir və həmin üstünlüklərin reallaşdırılması imkanlarını qiymətləndirməyə imkan verəcək empirik hesablamalar üçün ilkin məlumat bazası formalaşma mərhələsindədir; innovasiya menecmentinin elementlərinin standartlaşdırma və unifikasiya səviyyəsini qabaqcıl xarici təcrübədən iqtibasların keyfiyyəti müəyyənləşdirir. Sadalanan və digər amillər ölkənin emal sənayesində innovasiya menecmentinin institusional komponentlərinin, daha dəqiq desək, rəşional təşkilətmənin kəsilməzlik, mütənəsiblik, paralellik, ahəngdarlıq və dəqiqlik prinsiplərinin lazımi səviyyədə reallaşdırılmasına neqativ təsir edir. İnnovasiya menecmentində rəşional təşkilətmə prinsiplərinə uyğunluğun kəmiyyət parametrlərinin hesablanması üçün ilkin göstəriciləri və hesablanma qaydasını cədvəl 1-də verildiyi kimi ifadə etmək olar.

Aqroemal sənayesi müəssisələrində aparılan sorğu məlumatlarının təhlili haqqında danşılan prinsiplərə uyğunluq göstəriciləri haqqında aşağıdakıları söyləməyə imkan verir: - innovasiya menecmentində rəşional təşkilətmənin mütənəsiblik prinsipinə uyğunluq dərəcəsinin (iş yerinin maksimal buraxılış gücünün müəyyənləşdirilməsindəki alqoritmik və informasiya çətinlikləri ilə əlaqədar) kəmiyyətə qiymətləndirilməsi problematiktir; innovasiya menecmentində rəşional təşkilətmənin kəsilməzlik və paralellik prinsiplərinə uyğunluq dərəcəsinin qiymətləndirilməsi haqqında da anoloji fikirləri söyləmək olar. İnnovasiya menecmentində rəşional təşkilətmənin dəqiqlik və ahəngdarlıq prinsiplərinə uyğunluq dərəcəsi araşdırılarkən, müvafiq kəmiyyətlərin (D və A) aşağıdakı intevalda tərəddüd etdiyi aşkar olunmuşdur:

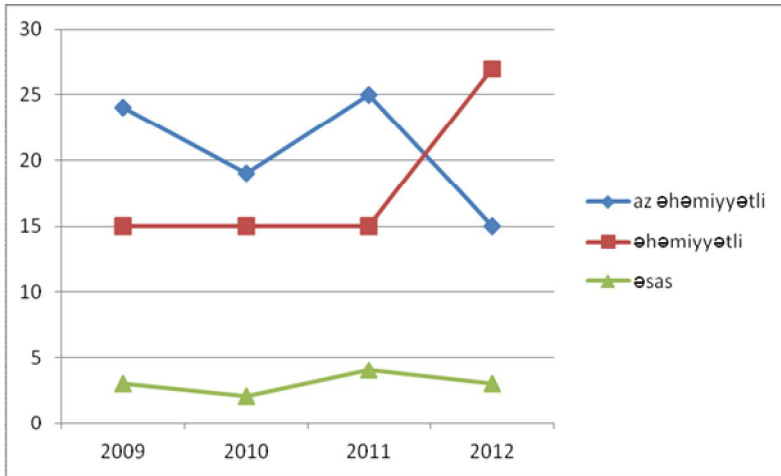
$$0,1 < D < 0,5; \quad 0,1 < A < 0,4$$

Ölkənin rəşmi statistikasını sorğu apararkən, əksər postsovet məkanı dövlətlərində olduğu kimi, innovasiya fəallığına təsir edən amillər sırasına innovasiya menecmentinin səmərəliliyini daxil etmir.

İnnovasiya menecmentində rasiona l təşkilətmə prinsiplərinə uyğunluğun
kəmiyyət parametrləri

Prinsiplər	İlkin göstəricilər		Prinsipə uyğunluq göstəricisi
Mütənasiblik (M)	İş yerinin minima l çıxış gücü (MNÇ)	İş yerinin maksima l çıxış gücü (MXÇ)	$M=MNÇ / MXÇ$
Kəsilməzlik (K)	İş müddəti (İM)	Proseslərin müddəti (PM)	$K=İM / PM$
Paralellik (P)	Paralel proseslər (PP)	Ardıcıl proseslər (AP)	$P=PP / AP$
Dəqiqilik (D)	Əmək predmetinin keçid yolunun optima l uzunluğu (KOU)	Əmək predmetinin keçid yolunun faktika l uzunluğu (KOF)	$D=KOU / KOF$
Ahəgdarlıq (A)	Təhlil dövründə yerinə yetirilən işin faktika l həcmi (İFH)	İşin planlaşmış həcmi (İPH)	$A=İFH / İPH$

Doğrudur, Azərbaycanın sənaye müəssisələrində innovasiyalara mane olan amillərə dair sorğu aparılarkən yeni texnologiyalar haqqında məlumatlılıq barədə sual qoyulur. İnformasiyanın, o cümlədən məlumatlanmanın idarəetmədəki həlledici rolunu nəzərə alaraq bəzi məqamlara aydınlıq gətirək. Belə ki, 2009-2012-ci illər ərzində rəyi soruşulanlar arasında yeni texnologiyalar haqqında məlumatlılığı əsas (həlledici) hesab edənlərin sayı tərəddüd etmiş, həmin amili əhəmiyyətli sayanlar artmış, az əhəmiyyətli sayanlar isə azalmışdır (şəkil 3).

Şəkil 3. Azərbaycanın sənaye müəssisələrində yeni texnologiyalar haqqında məlumatlılıq amilinə münasibətin dinamikası (müəssisələrdə aparılan sorğulara əsasən). İlkin mənbə: Azərbaycanın sənayesi. Bakı, DSK, 2013, s.100

Innovasiyalı fəaliyyət prosesinin bütün mərhələlərinin idarə edilməsində kreativ düşüncə tərzinə malik menecerlər iştirak etməlidir. Azərbaycanda sənayenin innovasiya menecmentinin mövcud sisteminin səmərəliliyi barədə aşağıdakıları söyləmək olar: - sənayenin bir sıra sahələrində innovasiyalı fəaliyyətin əsas xarakteristikaları, o cümlədən onun arealı və intensivliyi, ölkənin inkişaf dinamikasına adekvat deyildir; sənayedə innovasiya menecmentinin mövcud sistemi təşəkkül mərhələsində olub, artan maliyyələşmə tələb edir; sənayedə innovasiya menecmentinin mövcud sisteminin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi zamanı, xarici təcrübədə tətbiq olunan yanaşma, yəni səmərəliliyin birbaşa və dolaylı tərkib hissələrinin ayrı-ayrılıqda müəyyənləşdirilməsi, heç də həmişə tələb olunan dəqiqlik meyarlarına cavab vermir.

“Sənaye innovasiya sistemlərinin iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsi” adlı üçüncü fəsildə innovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi vasitələri müəyyənləşdirilmiş və onun informasiya təminatının yaxşılaşdırılması imkanları qiymətləndirilmiş, sahədə innovasiya fəallığının stimullaşdırılması mexanizminin təkmilləşdirilməsi, habelə innovasiya fəaliyyətinin və innovasiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətləri əsaslandırılmışdır.

Innovasiya sahibkarlığı üçün əlverişli şəraitin yaradılması innovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi sisteminin prioritetlərindən biri olmaqla, məqsədli proqram yanaşmasının dövlət və özəl bölmə tərəfindən birgə maliyyəliyələşdirilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur. Innovasiya mühitinin monito-rinqinin milli sisteminin yaradılması istiqamətindəki işlərin sürətləndirilməsi innovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi sisteminin təkmilləşdirilməsində mühüm rola malikdir.

Sənayedə yerli xammaldan istifadə və yerli xammal bazasını formalaşdıran daxili istehsalın innovasiyalı inkişafına maliyyə və texniki-texnoloji dəstəyin optimal mexanizminin formalaşdırılması innovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqaməti kimi diqqətə layiqdir. Innovasiya fondlarının yaradılmasına bütün maliyyə mənbələrinin cəlb olunması, qabaqcıl xarici təcrübədə sınaqdan çıxmış səmərəli variant olub, müvafiq istiqamətli tədbirlərin daha fəal surətdə həyata keçirilməsini tələb edir. Bu halda transaksiya məsrəflərinin tədricən, lakin dönmədən azalmasını təmin etmək mümkündür; innovasiya fondlarının istifadə mexanizminin çevikliyi yüksəlir; innovativ fəaliyyətin proteksionizmdən asılılığı azalmaqla, məhsul və proses innovasiyalarının rəqabət qabiliyyəti artır.

Innovasiyalı fəaliyyətin dövlət tənzimlənməsi sisteminin informasiya təminatının yaxşılaşdırılması, zənnimizcə məhsul və proses innovasiyalarının informasiya təminatına “analogiyalı yanaşmanın” imkanlarını genişləndirməlidir. Sənayedə məhsul və proses innovasiyalarının informasiya təminatına “analogiyalı yanaşma” dedikdə, tərəfimizdən aşağıdakılar nəzərdə tutulur: - innovasiyalı fəaliyyətin start parametrləri mövcud, bir sıra hallarda qabaqcıl iqtisadi-texniki mühitin xarakteristikalarıdır. Odur ki, konkret sənaye müəssisəsinin timsalında start parametrlərinin kəmiyyətcə qiymətləndirilməsi zamanı “resurs təminatına görə orta vəziyyətdə, əənəvi fəaliyyətin nəticələrinə görə isə qabaqcılların sırasında orta vəziyyətdə olan” müəssisənin göstəriciləri analogiyalı yanaşma üçün əsas götürülə bilər; prioriteti resurslardan istifadənin mövcud vəziyyətinin yaxşılaşdırılması olan proses innovasiyalarının informasiya bazasının formalaşmasında “yaxşılaşma əmsalı”ndan istifadə etmək olar. Əslində belə əmsal bu və ya digər ad altında istifadə edilməklə, məsrəflərin neçə faiz azalması, əmək məhsuldarlığın artımının nisbi kəmiyyəti kimi hesablanır. Tərəfimizdən təklif olunur ki, resurslardan istifadənin “yaxşılaşma əmsalı” ayrıca informasiya massivi kimi müntəzəm yenilənməklə, analogiyalı yanaşmanın informasiya təminatının tərkib hissəsinə çevrilsin; sənayedə yenilik səviyyəsinə görə innovasiya

məhsulunun təsnifatı zamanı yeni və əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmış məhsulları bir qrupa, təkmilləşdirilmiş sənaye məhsullarını digər qrupa aid etdikdə sənaye müəssisələrində istehsalın innovativliyinin qiymətləndirilməsinin informasiya bazasından istifadənin arzuolunan çevikliyini əldə etmək, heç də həmişə mümkün olmur. Odur ki, resurslardan istifadənin “yaxşılaşma əmsali” massivi sənayedə yenilik səviyyəsinə görə innovasiya məhsulunun təsnifatının əsas əlamətləri üzrə yenidən strukturlaşdırıla bilməlidir.

Innovasiyalara yönəldilən məsrəflərdən istifadənin “yaxşılaşma əmsali” massivinin əlaqə yaratmalı olduğu ən mühüm massivlərdən biri sənayedə tətbiq istiqamətləri üzrə texnoloji innovasiyalara məsrəflərin dinamika təhlilinə imkan verən massivdir (cədvəl 2). Massivin sonuncu sütunları $d(y_{mx})=(y_{mx}(t+1) - y_{mx}(t))$; $d(\ddot{u}im)=\ddot{u}im(t+1)-\ddot{u}im(t)$ qaydasında hesablanır. Burada, *ymx*- yeni məhsulların, xidmətlərin, yeni proseslərin tətbiqi və işlənməsi məsrəflərini; *tim*- texnoloji innovasiyalar ilə əlaqədar maşın və avadanlıqların alınması məsrəflərini; *yta*-yeni texnologiyaların alınması məsrəfləri; *pva*- proqram vasitələrinin alınmasına məsrəfləri; *ymb* - yeni məhsulların buraxılışı üçün istehsal layihələndirilməsi, istehsala digər hazırlıq növləri və ya onların istehsalı üzrə yeni xidmətlərin və metodların tətbiqi məsrəflərini; *iih*-innovasiya ilə əlaqədar işçilərin öyrədilməsi və hazırlığı məsrəflərini; *mt*-marketing tədqiqatları məsrəflərini; *ti*-texnoloji innovasiyalara məsrəfləri; *eti*-elmi-tədqiqat və işləmələr məsrəfləri; *ktx* - kənar təşkilatların xidmətlərinin ödənilməsinə məsrəflər; *tid*-texnoloji innovasiyalara digər məsrəfləri; *sticm*-sənayedə texnoloji innovasiyalara cəmi məsrəfləri; *üim*-ümumi istehsal məsrəflərini ifadə edir.

Sənayedə innovasiya fəallığının stimullaşdırılmasının əsas istiqamətlərinə vergi stimullaşdırılması, amortizasiya siyasətinin innovasiya prioritetlərinə uyğunlaşdırılması və innovasiyalı fəaliyyət subyektlərinə, xüsusilə yeni məhsul növlərinin istehsalını mənimsəyən şirkətlərə birbaşa büdcə yardımları aid edilir. Innovasiya fəallığına vergi dəstəyinin, özəməxsusluğu ondan ibarətdir ki, vergi güzəştində ifadə olunan maliyyə vəsaiti avans şəklində deyil, artıq gerçəkləşməkdə olan proses və ya məhsul innovasiyasına dəstək kimi verilir.

Zənnimizcə, müasir iqtisadi reallıq və innovasiya bazarındakı vəziyyət xidmət sahələrinin ümumi daxili məhsulda payının artacağını nəzərə almaqla, səmərəlilik və məşğulluq meyarları baxımından tənzimlənmənin adekvat mexanizminin formalaşdırılması məqsəduyğundur.

Sənayedə tətbiq istiqamətləri üzrə texnoloji innovasiyalara məsrəflərin dinamika təhlili üçün bəzi mütləq və nisbi kəmiyyətlər massivi

	t –ci il		(t+1)-ci il		Delta (d)	
	min manat	Faiz	min manat	faiz	min manat	Faiz*
Ymx	ymx(t)	ymx(t)/ sticm(t)	ymx(t+1)	ymx(t+1)/ sticm(t+1)	d(ymx)	d(ymx)/ d(üim)
tim	tim(t)	tim(t)/ sticm(t)	tim(t+1)	tim(t+1)/ sticm(t+1)	d(tim)	d(tim)/ d(üim)
yta	yta(t)	yta(t)/ sticm(t)	yta(t+1)	yta(t+1)/ sticm(t+1)	d(yta)	d(yta)/ d(üim)
Pva	pva(t)	pva(t)/ sticm(t)	pva(t+1)	pva(t+1)/ sticm(t+1)	d(pva)	d(pva)/ d(üim)
Ymb	ymb(t)	ymb(t)/ sticm(t)	ymb(t+1)	ymb(t+1)/ sticm(t+1)	d(ymb)	d(ymb)/ d(üim)
Iih	iih(t)	iih(t)/ sticm(t)	iih(t+1)	iih(t+1)/ sticm(t+1)	d(iih)	d(iih)/ d(üim)
Mt	mt(t)	mt(t)/ sticm(t)	mt(t+1)	mt(t+1)/ sticm(t+1)	d(mt)	d(mt)/ d(üim)
Ti	ti(t)	ti(t)/ sticm(t)	ti(t+1)	ti(t+1)/ sticm(t+1)	d(ti)	d(ti)/ d(üim)
Eti	eti(t)	eti (t)/ sticm(t)	eti(t+1)	eti(t+1)/ sticm(t+1)	d(eti)	d(eti)/ d(üim)
Ktx	ktx(t)	ktx(t)/ sticm(t)	ktx(t+1)	ktx(t+1)/ sticm(t+1)	d(ktx)	d(ktx)/ d(üim)
tid	tid(t)	tid(t)/ sticm(t)	tid(t+1)	tid(t+1)/ sticm(t+1)	d(tid)	d(tid)/ d(üim)
Sticm	sticm(t)	-	sticm(t+1)	-	d(sticm)	-
üim	üim(t)	-	üim(t+1)	-	d(üim)	-

* və ya $[(ymx(t+1) - ymx(t)) / [sticm(t+1) - sticm(t)]]$ $d(ymx) = (ymx(t+1) - ymx(t))$; $d(üim) = üim(t+1) - üim(t)$ $[(ymx(t+1) - ymx(t)) / [üim(t+1) - üim(t)]]$ və ya $[(ymx(t+1) - ymx(t)) / [sticm(t+1) - sticm(t)]]$ nisbətlərindən istifadə edərək müqayisə olunan nisbi göstəricilər bazasında “yaxşılaşma əmsalı” massivi ilə əlaqə qurmaq olar.

İnnovasiyalı fəaliyyət subyektlərinə, xüsusilə yeni məhsul növlərinin istehsalını mənimsəyən şirkətlərə birbaşa büdcə yardımları innovasiya fəallığının stimullaşdırılmasının ilkin və təsirli vasitəsidir. İnnovasiya fəallığının stimullaşdırılmasına ayrılan birbaşa büdcə yardımlarının dövlət ehtiyaclarını ödəməyə yönəldilən yeni məhsul istehsalı ilə əlaqələndirilməsi innovasiya siyasətinin reallaşdırılması, o cümlədən struktur yeniləşmələri baxımından məqsəduyğundur. Milli iqtisadiyyatın bütün sahələrinin innovasiyalı inkişafına, onların rəqabətə davamlılığını yüksəltməyə yönəlmiş və dünya bazarına çıxış perspektivlərini nəzərə alan prioritetlərin reallaşdırılması baxımından innovasiya fəallığının stimullaşdırılmasına ayrılan birbaşa büdcə yardımlarının yuxarı həddi dövlətin maliyyə imkanları ilə yanaşı, həmçinin maliyyələşmənin innovativ və eyni zamanda antibihran xarakterli tədbirlərinin səmərəliliyi ilə şərtlənir. Milli iqtisadiyyatın innovasiyalı inkişafının texnoloji prioritetlərinin müəyyənləşdirilməsində dövlət strukturları ilə bank-sənaye kapitalının, elmi tədqiqat qurumlarının və sənaye kompleksinin birgə iştirakı daha perspektivli hesab edilir. Prioritetlərin əsaslandırılmasının bu variantında elmi-texniki və maliyyə siyasətinin əsas meyarlarının uzlaşdırılması və innovasiya fəallığının stimullaşdırılması imkanlarının qiymətləndirilməsi vahid kontekstdə həyata keçirilə bilər.

Sənayedə innovasiya fəallığının stimullaşdırılması mexanizminin təkmilləşdirilməsi üçün, ilk növbədə yüksək texnoloji sahələrin inkişafının yaxın və ortamüddətli inkişaf ssenariləri hazırlanmalıdır. Həmin ssenarilərin təminat altsisteminə texnoloji yol xəritələri, texnoloji platformalar, ekspert qiymətləndirmələri, proqnozlar və s. daxil edilməlidir. Regional innovasiya klasterlərinin inkişafını stimullaşdırmaq üçün, klasterə daxil olan müəssisələrin kooperasiyasının dəstəklənməsi mexanizmi formalaşdırılır. Həmin mexanizm sənaye klasterlərini zəif komponentlərinin gücləndirilməsinə və bu məqsədlə inteqrasiya effektinin reallaşdırılmasına xidmət etməlidir. Sənayedə innovasiya fəallığının stimullaşdırılması mexanizmi innovasiyalı fəaliyyətin prioritet istiqamətləri üzrə büdcə subsidiyalarının əldə edilməsi imkanlarının qiymətləndirilməsinin nəticələrini nəzərə almalıdır. Həmin prioritetlər qismində yeni sənaye məhsulu nümunələrinin layihələndirilməsi, injiniring xidmətləri, elmi-tədqiqat və təcrübə konstruktor işlərinin aparılması və i. a. qeyd oluna bilər.

Sənayedə vençur biznesinin təşviq edilməsi, məlum olduğu kimi hüquqi və institusional təminatın təkmilləşdirilməsini tələb edir. Müvafiq normativ-hüquqi bazanın sənayedə innovasiya fəallığına adekvatlığı, bir sıra

digər amillərlə yanaşı: - idxal olunan məhsul və avadanlıqların funksional və texniki - iqtisadi parametrlərinin zəruri innovativ və erqonomik tələblərə cavab verməsini, innovasiya fondlarının formalaşması və istifadəsinin səmərəli rejiminin qurulmasını, risklərin bölüşdürülməsi sisteminin, qanunvericilik çərçivəsində tərəfmüqabilləri razı salmasını nəzərdə tutur. Bir sözlə, innovasiyalı sənaye fəaliyyətində vençur biznesinin rolunun artırılması tədbirləri adekvat hüquqi və institusional təminatın işlək mexanizminin təşəkkülü proseslərlə müşayiət olunmalıdır.

Resurslardan səmərəli istifadə, resursqoruyucu texnologiyaların tətbiq arealının genişləndirilməsi, yeni minilliyin çağırışlarından biri olub, insanların həyat keyfiyyətinin sosial-iqtisadi və ekoloji aspektlərdə yaxşılaşdırılmasının həlledici şərtidir. Bu və digər səbəblərdən, sənayedə innovasiya fəallığının stimullaşdırılması mexanizmi enerji resurslarından səmərəli istifadə, bərpa olunan və alternativ enerji mənbələrinin iqtisadi dövriyyəyə cəlb olunan imkanlarını nəzərə almaqla fəaliyyət göstərməlidir.

Azərbaycanın sənayesində innovasiya biznesinin stimullaşdırılması mexanizminin aşağıdakı vasitə və istiqamətlərinə üstünlük verilməlidir: yeni məhsul və texnologiyaların yaradılmasına məsrəflərin əhəmiyyətli hissəsinin subsidiyalaşdırılması; umummilliy innovasiya siyasətinin prioritetlərinə, daha dəqiq desək elmi-texniki mövzularına həsr olunmuş tədqiqatlara və işləmələrə müqayisəli dəstək rejiminin təmin edilməsi; universitetlərə, elmi-tədqiqat institutlarına və digər elmi mərkəzlərə innovasiya layihələrinin yerinə yetirilməsi dövründə güzəşt və imtiyazların verilməsi; enerjiyə qanayət etməyə imkan məhsul və proses innovasiyalarının gömrük rüsumlarından azad edilməsi; innovasiyalı fəaliyyət göstərən fiziki şəxslərə pulsuz patent xidməti və ya ümumiyyətlə pulsuz kargüzarlıq xidməti göstərilməsi.

Sənaye innovasiya sistemlərinin, o cümlədən innovasiya fəaliyyətinin və innovasiyaların səmərəliliyi - istehsal-iqtisadi, sosial, texnoloji, institusional, maliyyə və ekoloji səmərəliliyin üzvi vəhdətində təzahür edir. İnnovasiya fəaliyyətinin və innovasiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqaməti kimi müqayisəli üstünlüklərin reallaşdırılması resurs təminatında və hazır məhsulun satışında üstünlüklərə malik müəssisə və regionların optimal ixtisaslaşması ilə bilavasitə əlaqədardır. Sənayedə innovasiya fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi rəqabətin regional üstünlüklərini şərtləndirən amillərin təsirinin idarə edilməsinin səmərəli rejiminin qurulmasını tələb edir. Həmin amillər qismində, ilk növbədə xammal və enerji ilə təchizat mənbələrinə qədər olan məsafə, yolların və kommunikasiya

vasitələrinin vəziyyəti, nəqliyyat qovşaqlarının mövcudluğu, sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə durumu, kooperasiya əlaqələrinin inkişaf səviyyəsi və i.a. aid edilməlidir.

İnnovasiya fəaliyyətinin resurslarla təminatının ahəngdarlığı müvafiq marketinq tədqiqatlarının, aralıq yekunlarının reprezentativliyindən və nəticələrinin əsaslandırılma dərəcəsindən; maddi-texniki resurslarla təminatın zəruri səviyyəsini nəzərdə tutan müqavilə intizamının səviyyəsindən; loqistik sistemin fəaliyyətindən və inkişafa yönümlüyündən; şəbəkə planlaşdırılmasının daha mütərəqqi yanaşmalarla əvəzlənməsindən və müntəzəm korreksiya imkanlarının reallığından asılıdır. Sadalanan və digər məsələlərin həlli, innovasiya layihələrinin idarə edilməsi və qabaqlayıcı tədbirlərin zəruriliyini vaxtında aşkar edən indikativ planlaşmanın həyata keçirilməsini tələb edir. Yenilənən əsas istehsal fondlarından istifadə səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün, avadanlıqların yüklənməsi səviyyəsi və onların iş növbəliyi artırılmalı, təmirlərərsə müddət optimallaşdırılmalıdır. İnnovasiyaların reallaşdırılması (yeniliyin tətbiqi) mərhələsində səmərəliliyin yüksəldilməsi istiqamətləri kimi, ilk növbədə aşağıdakılar diqqətəlayiqdir: - səmərəli marketinq fəaliyyətinin təşkili; yeni məhsulun satış bazarının axtarışının kreativ metodlarının fəal tətbiqi; innovasiyaların bazar tələblərinə uyğunluq dərəcəsinin artırılması; innovasiyaların gəlirliyinin dəstəklənməsi.

İnnovasiya fəaliyyətinin məcmu səmərəliliyinin yüksəldilməsi prosesinin modelləşdirilməsi zamanı məqsəd funksiyası qismində iqtisadi və texnoloji səmərəliliyin, məhdudiyət şərtləri kimi sosial və ekoloji səmərəliliyin götürülməsi yolveriləndir. Əlbəttə, həmin şərtlərdə optimallıq məsələsinin həllinin nəticələri imitasiya modelləşdirilməsi və ekspert texnologiyaları ilə yenidən qiymətləndirilməlidir. Əldə edilən nəticələrin reallığa adekvatlığı innovasiya fəaliyyətinin: - müvafiq bilik bazasını zənginləşdirməklə, innovasiya mühitinin fəallaşdırılmasının start (ilkin) şərtlərinin və onların əsas amillərin təsiri ilə şərtlənən davamlı dəyişmə meyillərinin qiymətləndirilməsi prosesini sürətləndirəcəkdir; sənaye innovasiya bazarında iştirakçıların və onların bütöv kontingentinin, o cümlədən potensial və mövcud rəqiblərin və potensial əməkdaşların müəyyənəşdirilməsi imkanlarını, əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirəcəkdir.

Azərbaycanda sənaye innovasiya fəaliyyətinin və innovasiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi prioritetlərinə: - alternativ enerji mənbələrindən geniş əhatəli istifadə şəbəkəsinin qurulması; tullantısız isteh-

salın innovasiyalı sənaye bazasının yaradılması; xüsusi iqtisadi zonalar
lardakı innovasiya fəallığında yerli potensialdan istifadənin xüsusi
çəkisinin yüksəldilməsi; sənaye parklarının yaxın ərazilərə pozitiv
təsirinin, o cümlədən elm tutumlu istehsalın məşğulluğun strukturuna
təsirinin idarə edilməsi; innovasiya bazarında yerli sənaye istehsal-
şılarının mövqeyinin möhkəmləndirilməsi üçün texnoloji, o cümlədən
IKT istiqamətli tədqiqatların üstün maliyyələşdirilməsinin davam etdiril-
məsi; qeyri-neft bölməsində innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması
mexanizminin təkmilləşdirilməsi aid edilməlidir.

Dissertasiya işinin mövzusu üzrə aşağıdakı məqalələr və elmi işlər nəşr edilmişdir:

- 1.Rəsulov K.A. “Milli innovasiya sisteminin səmərəliliyində sənayenin yeri və rolunun qiymətləndirilməsinin metodiki təminatı.” Kooperasiya elmi-praktik jurnalı, №1, 2013, s.15
- 2.Rəsulov K.A. “İnnovasiya menecmentinin mövcud sistemi və onun səmərəliliyi.” AzETKTİ və Tİ-nin Elmi əsərləri №2, Bakı, 2013, s.72
- 3.Rəsulov K.A. “İnnovasiya fəaliyyəti və sənaye istehsalının innovativliyi məsələləri.” Azərbaycan Texniki Universiteti. 2013, s. 130
- 4.Rəsulov K.A. “İnnovasiyaların səmərəliliyinin yüksəldilməsi məsələləri.” Azərbaycanda yüksək texnologiyaların texniki-iqtisadi problemləri mövzusunda respublika konfransının materialları. Bakı, AzTU, 2013, s 216-218
- 5.Rəsulov K.A. “Sənayedə innovativ fəaliyyətin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsinin metodiki məsələləri.” Qafqaz Universiteti. Bakı, 2013. s.31-32
- 6.Rəsulov K.A. “Sənayedə innovasiya fəaliyyəti subyektləri və onların müasir vəziyyətinin xarakteristikası.” AMEA II-nun Elmi əsərləri, 2013, №4, s. 365-369
- 7.Rəsulov K.A. “İnnovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin informasiya təminatının yaxşılaşdırılması imkanları.” Kooperasiya elmi-praktik jurnalı №2 (33), Bakı, 2014, s. 65
- 8.Rəsulov K.A. “О механизме стимулирования инновационной деятельности в промышленности.” Международный технико-экономический журнал №5, 2014, с. 32
- 9.Rəsulov K.A. “İnnovasiya sisteminin səmərəliyində sənayenin rolunun qiymətləndirilməsinin metodiki təminatı.” Odlar Yurdu Universitetinin elmi və pedogoji xəbərləri jurnalı №36, 2013 , s. 149

İddiəçinin dərc olunmuş elmi işlərdə iştirakı. Bütün işlər müəllif tərəfindən sərbəst yerinə yetirilmişdir.

Повышения эффективности инновационной деятельности в промышленности

РЕЗЮМЕ

Диссертация состоит из введения, трех глав, выводов, списка использованной литературы и приложений. Во введении обоснована актуальность темы, определены цель и задачи исследования, изложена научная новизна, практическая и теоретическая значимость работы.

В первой главе исследованы концептуальные вопросы инновационной деятельности и инновативности промышленного производства. Характеризовано методическое обеспечение оценки места и роли промышленности в эффективности национальной инновационной системы. Изучен передовой опыт стимулирования инновационного бизнеса в промышленности, исследованы возможности ее использования.

Во второй главе анализируется инновационный потенциал промышленности и сложившееся состояние инновационных субъектов отрасли. Характеризована среда инновационного развития и существующая система инновационного менеджмента, оценена ее эффективность.

В третьей главе, определены основные средства совершенствования системы регулирования инновационной деятельности, оценены возможности улучшения ее информационного обеспечения. Обоснованы приоритетные направления совершенствования механизма стимулирования инновационной активности, повышения эффективности инновационной деятельности и инноваций .

В конце работы формулируются результаты и предложения, имеющие теоретическое и практическое значение.

**IMPROVE THE EFFICIENCY OF INNOVATION ACTIVITY IN
INDUSTRY**

SUMMARY

The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, list of references and applications. In the introduction the relevance of the topic, the purpose and objectives of the study, stated scientific novelty, practical and theoretical significance of the work.

In the first chapter explored the conceptual issues of innovation and innovativeness of industrial production. Characterized by methodological support site evaluation and the role of industry in the efficiency of the national innovation system. Studied best practices to stimulate business innovation in the industry, investigated the possibility of its use.

In the second chapter analyzed the innovative potential of industry and innovation slozhivscheesya state entities in the industry. Characterized by innovation between the development of the existing system of innovation management, to evaluate its effectiveness.

In the third chapter, the basic means perfect-tence of management innovation, consider the possibility of improving its information security. Justified priorities for improving the mechanism of stimulation of innovative activity, increase the efficiency of innovation activity and innovation.

At the end of the results and formulate proposals with theoretical and practical significance.

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ НЕФТЯНАЯ
АКАДЕМИЯ**

На правах рукописи

Расулов Камран Агали оглы

**ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОМЫШЛЕННОСТИ**

5304.01- “ *Виды экономической деятельности* ”

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание научной степени
доктора философии по экономике

БАКУ – 2015